

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

КУЗИК ТАРАС МИРОНОВИЧ

УДК 343.12; 343.131

**ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ
УЧАСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ**

**Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Одеса – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального права, процесу і криміналістики Івано-Франківського факультету Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
БАСАЙ Віктор Давидович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
директор Прикарпатського юридичного інституту

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
ШУМИЛО Микола Єгорович,
Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка,
професор кафедри правосуддя

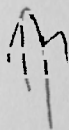
кандидат юридичних наук
ВОЙТОВИЧ Іван Іванович,
суддя Херсонського окружного адміністративного суду

Захист відбудеться 31 листопада 2014 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 69005, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий 23 березня 2014 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.І. Чанишева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що однією з обов'язкових умов реального забезпечення рівності громадян перед законом і судом незалежно від їх національної та расової належності є засада мови кримінального провадження. В умовах зростання кількості злочинів, вчинюваних у сфері зовнішньоекономічних відносин міжнародними злочинними угрупованнями, мігрантами на території України, постає нагальна потреба залучення перекладача для подолання мовних бар'єрів, забезпечення прав учасників кримінального провадження та вирішення основних завдань кримінального судочинства. Зокрема, відповідно до статистичних даних у 2011 році виявлено іноземців, які вчинили злочини, на території України – 1704 особи, у 2012 році кількість таких осіб зросла до 1722, за 2013 рік – виявлено 1685 осіб. Перекладач в таких випадках запрошується для здійснення перекладу документів, для надання допомоги під час провадження процесуальних дій, ознайомлення учасників провадження з матеріалами справи та в інших випадках. Без перекладача неможливо створити належні умови комунікації між учасниками провадження у справі, якщо деякі з них не володіють мовою кримінального провадження.

Недотримання норм кримінального процесуального закону про участь перекладача у кримінальному провадженні є істотним його порушенням, і як наслідок – скасування вироку. Важливість участі перекладача у кримінальному провадженні підкреслюється Міжнародним пактом про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 р., Конвенцією про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 р. та положеннями чинного КПК України. Ст. 14 Пакту та ст. 6 Конвенції гарантують кожному обвинуваченому у вчиненні кримінального правопорушення безоплатну допомогу перекладача, якщо він не розуміє мову, що використовується в суді, або не говорить (не розмовляє) нею.

Однією з важливих новел КПК України від 13 квітня 2012 р. стала норма ст. 68 КПК України, в якій закріплено процесуальний статус перекладача як учасника кримінального провадження. Прийняття КПК України стало важливим кроком у сфері забезпечення прав, реалізації обов'язків та визначення місця перекладача серед учасників кримінально-процесуальної діяльності. Проте, закон передбачає складний механізм залучення перекладача у кримінальне провадження, його складність обумовлена прогалинами і неточностями норм закону, що регулюють участь перекладача у кримінальному провадженні. На практиці це викликає проблеми, пов'язані з пошуком перекладача, перевіркою його компетентності, встановленням ступеня неволодіння особою мовою, на якій здійснюється кримінальне провадження.

Теоретичні та практичні аспекти участі перекладача в кримінальному провадженні досліджувалися у працях вітчизняних та зарубіжних учених і практиків, які й стали теоретичною основою дисертації. Так, до дослідження

процесуальних аспектів участі перекладача в кримінальному процесі зверталися Ю. П. Аленін, Г. В. Абшилава, М. Т. Аширбекова, В. Д. Басай, А. В. Винников, О. П. Головинська, М. А. Джафаркулієв, Я. М. Ішмухаметов, Л. Н. Костіна, О. Ю. Кузнецов, О. П. Кучинська, М. І. Леоненко, В. Т. Маляренко, Г. П. Саркісянц, Н. В. Софійчук, Ю. І. Стецовський, С. В. Швець, І. А. Шевельов, С. П. Щерба, М. Г. Щербаківський та інші.

Втім, у більшості наукових праць проблемні питання правового регулювання діяльності перекладача як учасника кримінального провадження не були безпосереднім предметом дослідження цих авторів, а тому вони знайшли тільки фрагментарне висвітлення та вирішення. Праці авторів, що більш комплексно досліджували зазначені питання (Г. В. Абшилави, О. П. Головинської, О. Ю. Кузнецова, Г. П. Саркісянца, І. В. Шевельова), ґрунтуються або на радянському, або на російському законодавстві, а окремі комплексні дослідження (М. І. Леоненка) розглядають перекладача лише з позиції реалізації засади мови кримінального провадження, не приділяючи достатньої уваги питанню участі перекладача у кримінальному провадженні.

Актуальність указаних проблем вимагає глибокого теоретичного осмислення і напрацювання наукових підходів щодо участі перекладача в кримінальному процесі з метою подальшого вдосконалення положень науки кримінального процесу та кримінального процесуального законодавства щодо загального поняття перекладача; вимог до особи перекладача; підстав його участі у кримінальному провадженні; визначення його процесуального статусу тощо.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Теоретичні та практичні питання теми дисертації досліджувалися у межах виконання плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Івано-Франківського факультету “Актуальні проблеми попередження та боротьби зі злочинністю” на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету “Одеська юридична академія” “Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку Української державності та права” на 2011-2015 рр. (номер державної реєстрації 0110U000671).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є комплексне дослідження теоретико-правових та процесуальних аспектів участі перекладача в кримінальному провадженні та формулювання на його основі науково обґрунтованих практичних і методичних рекомендацій для удосконалення кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування.

Визначена мета наукового дослідження зумовила необхідність розв'язання таких завдань:

- дослідити участь перекладача як гарантію забезпечення засади мови кримінального провадження;
- узагальнити наукові підходи до визначення поняття перекладача та вимоги, які ставляться до нього як учасника кримінального провадження;

- дослідити рівень міжнародно-правового регулювання та зарубіжний досвід участі перекладача в кримінальному провадженні;
- охарактеризувати права та обов'язки перекладача як учасника кримінального провадження, а також гарантії забезпечення його прав;
- дослідити процесуальні аспекти залучення та участі перекладача у стадії досудового розслідування;
- охарактеризувати процесуальний порядок участі перекладача у судовому провадженні;
- сформулювати пропозиції, спрямовані на вдосконалення кримінального процесуального закону щодо поняття, процесуального статусу перекладача як учасника кримінального провадження, а також порядку його залучення та участі у досудовому розслідуванні та судовому провадженні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, врегульовані нормами кримінально-процесуального права, що виникають у зв'язку з участю перекладача у кримінальному провадженні.

Предметом дослідження є теоретико-правові та процесуальні аспекти участі перекладача у кримінальному провадженні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети у процесі написання дисертації використано систему загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. За допомогою діалектичного методу поставлені завдання досліджені у динаміці та взаємозв'язку, поглиблено понятійний апарат, з'ясовано сутність поняття “перекладач”, обґрунтовано підстави, процесуальний порядок участі перекладача у досудовому розслідуванні і судовому провадженні (підрозділи 1.3, 3.1, 3.2). Метод історико-правового аналізу дав змогу дослідити становлення та розвиток теоретичних та практичних уявлень щодо участі перекладача як учасника кримінального провадження у науці кримінального процесу та кримінальному процесуальному законодавстві (підрозділ 1.1). Застосування методу системного аналізу правових норм дозволило виявити прогалини та суперечності в нормативно-правових актах і сформулювати пропозиції для удосконалення чинного законодавства (підрозділи 1.1, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2). Порівняльно-правовий метод застосовувався для порівняння норм міжнародного права, кримінального процесуального права України та зарубіжних країн (підрозділи 1.2, 2.1). Статистичний метод застосовувався при вивченні та узагальненні судової практики, формуванні та обґрунтуванні висновків за їх результатами (підрозділи 2.2, 3.1, 3.2). Соціологічний метод використовувався для отримання емпіричних даних у процесі вивчення матеріалів кримінальних проваджень (2.2, 3.1, 3.2). У процесі дослідження використовувався метод анкетування (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2).

Теоретичною основою дослідження є наукові положення, що містяться у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників з історії та теорії держави і права, конституційного, кримінального, кримінального процесуального, цивільного процесуального, міжнародного права.

Нормативну базу дослідження становлять норми Конституції і законодавства України та зарубіжних країн, положення міжнародних правових актів у сфері захисту прав і свобод людини.

Емпіричну базу дослідження становлять результати узагальнення матеріалів 118 кримінальних справ, розглянутих місцевими, апеляційними судами, Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ та Верховним Судом України, 125 судових рішень, розміщених у Єдиному державному реєстрі судових рішень, за період 2011-2013 р.р., а також узагальнені дані анкетування 100 слідчих, прокурорів, суддів, адвокатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у кримінально-процесуальній науці України комплексним монографічним дослідженням теоретико-правових, процесуальних аспектів участі перекладача у кримінальному провадженні. За результатами дослідження сформульовано ряд нових положень, висновків та пропозицій, які мають значення для науки та практики, відповідають вимогам наукової новизни. До них слід віднести такі:

вперше:

на основі історичного підходу розкрито еволюцію інституту перекладача у кримінальному судочинстві на теренах України, яка пов'язана з реалізацією принципу мови судочинства, а також значним впливом суспільно-політичного розвитку держав, у складі яких перебувала Україна;

комплексно розглянуто у вітчизняній науці процесуальний статус перекладача, з урахуванням таких його структурних елементів як права, обов'язки, відповідальність, а також гарантії реалізації прав перекладача у кримінальному провадженні;

досліджено порядок залучення перекладача для участі у розгляді судом клопотання про застосування запобіжного заходу до особи, яка не володіє мовою кримінального провадження, а також під час затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду та без такої;

досліджено процесуальні основи участі перекладача у підготовчому провадженні, а саме обґрунтовано необхідність участі перекладача у підготовчому провадженні, обґрунтовано пропозиції щодо законодавчого визначення порядку виклику перекладача, який брав участь у досудовому розслідуванні, а також порядку залучення іншого перекладача;

удосконалено:

визначення поняття перекладача в кримінальному процесі, відповідно до якого ним є незацікавлена в результатах справи, повнолітня особа, яка має право на здійснення перекладу (сурдоперекладу) з конкретної мови на мову кримінального провадження і навпаки та залучена у кримінальне провадження відповідно до визначеного законом порядку;

пропозиції про внесення змін до КПК України щодо: недоцільності визначення такої підстави для участі перекладача як недостатнє володіння учасником мовою кримінального провадження; необхідності закріплення за

перекладачем права відмовитись від участі у кримінальному провадженні, якщо він не володіє достатніми знаннями, які необхідні для здійснення правильного перекладу;

пропозиції про внесення змін до КК України щодо можливості звільнення перекладача від кримінальної відповідальності за здійснення завідомо неправильного перекладу, якщо він добровільно про це заявить до винесення судом вироку (частина третя ст. 384); притягнення до кримінальної відповідальності осіб винних у перешкоджанні з'явлення перекладача до органів досудового розслідування, суду чи у примушуванні перекладача до дачі неправильного перекладу (ст. 386); притягнення перекладача до кримінальної відповідальності не тільки за розголошення даних досудового розслідування, але й даних, одержаних в ході закритого судового розгляду (частина перша ст. 387);

набуло подальшого розвитку:

обґрунтування положення про необхідність залучення у кримінальне провадження перекладачів, які сертифіковані Міністерством юстиції України та внесені до створеного органами юстиції Реєстру судових перекладачів;

обґрунтування положення про те, що для встановлення факту неволодіння учасником кримінального провадження мовою кримінального провадження, а також визначення іншої мови, якою він достатньо володіє, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд можуть залучити спеціаліста-мовознавця;

теза про те, що участь особи як перекладача на побаченні захисника і підозрюваного (обвинуваченого) є підставою для його відводу від подальшої участі як перекладача у тому ж кримінальному провадженні;

обґрунтування положення про те, що в перекладі на мову, якою володіє особа, підлягають врученню всі процесуальні документи, копії яких згідно з кримінальним процесуальним законом підлягають обов'язковому врученню особі відповідно до її процесуального статусу;

положення про те, що у разі встановлення судом порушення кримінального процесуального закону, яке полягає у ненаданні обвинуваченому в перекладі на мову, якою він володіє, обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, відповідний процесуальний документ разом із додатками до нього підлягає поверненню прокурору для усунення встановлених порушень;

обґрунтування тези про необхідність визнання додаткової підстави скасування заходів безпеки щодо перекладача, а саме умисне розголошення перекладачем, взятим під охорону від протиправних посягань, відомостей про види, способи, засоби (науково-технічні, криміналістичні, оперативно-технічні, оперативно-розшукові), методи і тактичні прийоми реалізації цих заходів.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені у дисертаційній роботі висновки і практичні рекомендації, а також пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства мають обґрунтовану теоретичну та практичну спрямованість і можуть бути використані у:

науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження проблем, пов'язаних із участю перекладача в кримінальному провадженні;

нормотворчій сфері – для правового регулювання участі перекладача у кримінальному провадженні у ході подальшого реформування кримінального процесуального законодавства України, удосконалення норм чинного КПК України;

правозастосовчій діяльності – як рекомендації для удосконалення практичної діяльності щодо реалізації перекладачем як учасником кримінального провадження своїх прав та обов'язків;

навчальному процесі – для вивчення навчальної дисципліни “Кримінальний процес України”, спеціальних курсів, для підготовки відповідних розділів підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій. Результати дисертаційного дослідження були впроваджені у навчальний процес Івано-Франківського факультету Національного університету “Одеська юридична академія” (Акт про впровадження від 12.09.2013 р.).

Апробація результатів дослідження. Дисертація виконана на кафедрі кримінального права, процесу і криміналістики Івано-Франківського факультету Національного університету “Одеська юридична академія” та обговорена на міжкафедральному засіданні кафедри кримінального права, процесу і криміналістики та кафедри теорії та історії держави і права Івано-Франківського факультету Національного університету “Одеська юридична академія”.

Основні результати наукового дослідження оприлюднені на 3 науково-практичних конференціях: Регіональній науково-практичній конференції “Перспективи розвитку правової системи України у контексті світових інтеграційних процесів” (м. Івано-Франківськ, 20-21 травня 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Людина, суспільство, держава: публічно-правовий аспект” (VIII Прибузькі читання, м. Миколаїв, 23-24 листопада 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права” (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.).

Публікації. Основні положення дисертації відображено у 10 наукових публікаціях, 6 з яких опубліковані у фахових виданнях, перелік яких затверджений МОН України, 1 – в іноземному виданні та 3 тезах доповідей на конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які поділено на дванадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і двох додатків. Загальний обсяг роботи складає 217 сторінок, з яких основний зміст – 185 сторінок, список використаних джерел – 25 сторінок (240 найменувань) і додатки – 7 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У Вступі обґрунтовується актуальність теми дисертації, аналізується стан її наукової розробленості, визначаються її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, емпірична база, наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, зазначаються апробація результатів дослідження, публікації та структура дисертації.

Перший розділ “Теоретико-правові аспекти участі перекладача в кримінальному процесі” складається з трьох підрозділів, в яких досліджено одну із гарантій забезпечення принципу мови, якою здійснюється кримінальне провадження – участь перекладача у кримінальному провадженні; розглянуто міжнародно-правові документи, які визначають організаційні аспекти участі перекладача в кримінальному судочинстві; проаналізовано досвід зарубіжних країн щодо процесуального статусу перекладача як учасника кримінального провадження; визначено поняття та вимоги до особи перекладача у кримінальному провадженні України.

У підрозділі 1.1. *“Участь перекладача у кримінальному провадженні як гарантія забезпечення принципу мови кримінального провадження”* зазначається, що перекладачу належить вагома роль у забезпеченні принципу мови, якою здійснюється кримінальне провадження, та прав учасників провадження. Право на допомогу перекладача у кримінальному провадженні є змістом засади мови, якою здійснюється кримінальне провадження. Виходячи з положень ст. 29 КПК України, підставами для участі перекладача у кримінальному судочинстві є: 1) неволодіння учасником кримінального провадження державною мовою; 2) недостатнє володіння учасником кримінального провадження державною мовою. Через відсутність критеріїв недостатнього володіння учасником кримінального провадження мовою судочинства та труднощів у його визначенні органами досудового розслідування та судом, дисертантом обґрунтовується недоцільність формулювання даної підстави для залучення перекладача у кримінальне провадження. Відзначається необхідність закріплення єдиної підстави для участі перекладача у кримінальному провадженні – не володіння його учасниками мовою кримінального провадження.

Досліджуючи історичний розвиток інституту перекладача у кримінальному судочинстві України, обґрунтовано висновок, що передумовою його становлення був принцип мови судочинства, який, з урахуванням специфіки розвитку української держави, сформувався як самостійний принцип судочинства пізніше, порівняно з іншими кримінально-процесуальними засадами. З'ясовано, що інститут перекладачів у судочинстві почав свій розвиток з XVIII століття, причому на українських землях в складі Польщі та Австро-Угорщини офіційне його запровадження відбулось раніше, ніж на територіях, які входили до складу Російської імперії. Остаточний статус перекладача в Україні утвердився із проголошенням на міжнародному рівні

права особи користуватися допомогою перекладача, якщо вона не володіє мовою, яка використовується у судочинстві.

У *підрозділі 1.2. “Міжнародно-правове регулювання та зарубіжний досвід участі перекладача в кримінальному провадженні”* досліджено міжнародно-правові документи, які регламентують безоплатну участь перекладача у кримінальному провадженні у випадку, якщо обвинувачена особа не розуміє мову, яка використовується в суді або ж не говорить нею. Робиться висновок, що норми вітчизняного законодавства, які встановлюють обов’язок вручення судових рішень, якими суд закінчує судовий розгляд та інших документів за клопотанням осіб у перекладі на мову, якою вони володіють, перевершують міжнародно-правові стандарти в цій сфері, оскільки гарантують обвинуваченому надання допомоги за участю перекладача лише в усній формі.

Аналізуючи професійну правосуб’єктність судових перекладачів у зарубіжних країнах, звертається увага на низку вимог, які до них пред’являються. Серед них перекладацька (спеціальна) компетентність, яка підтверджується кваліфікаційним сертифікатом. Досліджується інститут присяжних (офіційних) перекладачів, який функціонує у країнах Західної Європи. Умовою отримання статусу присяжного перекладача є складання спеціального іспиту в органах юстиції та отримання кваліфікаційного свідоцтва.

Формулюється висновок, що для вирішення проблем перекладу в кримінальному судочинстві України необхідно використовувати допомогу професійних судових перекладачів. У зв’язку з цим, дисертантом доводиться необхідність участі в кримінальному судочинстві лише тих перекладачів, які сертифіковані Міністерством юстиції України та включені до Реєстру судових перекладачів. Пропонується прийняття спеціального закону, в якому слід закріпити вимоги, які ставляться до судових перекладачів та процедуру складання кваліфікаційних іспитів для їх сертифікації.

У *підрозділі 1.3. “Вимоги до особи перекладача у кримінальному провадженні”* на основі аналізу позицій, висловлених у науковій юридичній літературі, обґрунтовано положення, що перекладач є самостійним учасником кримінального провадження з визначеним у законі процесуальним статусом.

Відзначається, що поняття перекладача як учасника кримінального провадження належним чином не розкривається в кримінально-процесуальному законодавстві України, що створює труднощі при вирішенні питань, пов’язаних із визначенням компетентності та інших вимог, що ставляться до особи, яка запрошується як перекладач.

Встановлено взаємозв’язок учасників кримінального провадження, які володіють спеціальними знаннями – перекладача, спеціаліста та експерта. Незважаючи на наявність схожих та відмінних ознак у їх процесуальному статусі, обґрунтовується висновок, що діяльність вказаних учасників носить не взаємовиключний, а взаємодоповнюючий характер, що сприяє ефективному кримінальному провадженню.

Проведене дослідження дало можливість визначити вимоги, яким має відповідати перекладач для участі у кримінальному провадженні, зокрема: 1) в якості перекладача (сурдоперекладача) у кримінальне провадження може бути залучена особа, яка сертифікована Міністерством юстиції України як судовий перекладач з конкретної мови, що є підтвердженням його компетентності; 2) перекладачем може бути особа, яка не зацікавлена у результатах справи та досягла повноліття. Такі ж вимоги повинні пред'являтися і до сурдоперекладача.

На підставі викладених вимог сформульовано поняття перекладача (сурдоперекладача). Пропонується доповнити ст. 68 КПК України частиною, в якій закріпити визначення перекладача (сурдоперекладача).

Другий розділ “Процесуальний статус перекладача як учасника кримінального провадження” складається з двох підрозділів, в яких досліджено права та обов'язки перекладача, відповідальність, а також гарантії реалізації прав перекладача у кримінальному провадженні.

У *підрозділі 2.1. “Права, обов'язки та відповідальність перекладача як учасника кримінального провадження”* дисертант відзначає, що перекладач має право ставити запитання з метою уточнень для правильного перекладу; знайомитися з протоколами процесуальних дій, в яких він брав участь, і подавати до них зауваження; одержати винагороду за виконаний переклад та відшкодування витрат, пов'язаних із його залученням до кримінального провадження; заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом. Дисертантом обґрунтовується необхідність закріплення перекладачу ще й права відмовитись від участі у кримінальному провадженні, якщо він не володіє достатніми знаннями, які необхідні для перекладу, оскільки перекладач, залучений слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом для участі у кримінальному провадженні, може в процесі здійснення усного чи письмового перекладу дійти до висновку, що термінологія провадження, діалект обвинуваченого чи іншої особи, котрій необхідний перекладач, є занадто складними для його розуміння, і що це в подальшому може призвести до неправильного перекладу.

Автор детально аналізує кримінально-процесуальні обов'язки перекладача, а саме: прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду; заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених КПК України; здійснювати повний і правильний переклад, посвідчувати правильність перекладу своїм підписом; не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, що безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювались) під час нього, і які стали відомі перекладачу у зв'язку з виконанням його обов'язків. Розкриваючи зміст кожного обов'язку, дисертант вказує на можливу відповідальність перекладача за невиконання обов'язку, який покладений на нього кримінально-процесуальним законодавством.

Дисертант зазначає, що норми, які передбачають відповідальність перекладача як учасника кримінального провадження, потребують

законодавчого доопрацювання. Зокрема, законодавцю необхідно переглянути санкцію ст. 185-4 КУпАП і збільшити розмір штрафу, який може бути накладений за злісне ухилення перекладача від явки до органів досудового розслідування, слідчого судді, суду. Також автор підтримує позицію щодо можливості звільнення перекладача від кримінальної відповідальності за здійснення завідомо неправильного перекладу, якщо він добровільно про це заявить до винесення судом вироку (ч. 2 ст. 384 КК України); притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у перешкоджанні з'явленню перекладача до органів досудового розслідування, слідчого судді, суду чи у примушуванні перекладача до дачі неправильного перекладу (ст. 386 КК України).

У підрозділі 2.2. *“Гарантії реалізації прав перекладача у кримінальному провадженні”* зазначається, що процесуальні гарантії реалізації прав перекладача – це передбачена законодавством система умов і засобів організаційно-процедурного характеру, які регламентують порядок, форми і методи реалізації прав перекладача. Вони включають в себе: інформування перекладача про його права та обов’язки; створення умов для реалізації прав перекладача; охорона та захист прав і свобод перекладача від протиправних посягань; відновлення порушених прав перекладача. Гарантіями реалізації прав, наданих перекладачеві в кримінальному процесі, є такі, як механізм відшкодування процесуальних витрат, виплати винагороди перекладачу та гарантії його безпеки.

У дисертації відзначається, що до структури кримінально-процесуальних витрат, пов’язаних з участю перекладачів у кримінальному провадженні, відносяться суми, які складаються з: витрат, пов’язаних з якою до органів досудового розслідування та суду (вартості проїзду до місця виклику і назад, якщо перекладач проживає в іншому населеному пункті; витрат, пов’язаних з наймом жилого приміщення; добових); винагороди перекладачам.

Механізм відшкодування кримінально-процесуальних витрат перекладачу за участь у кримінальному провадженні врегульовано підзаконним нормативно-правовим актом – інструкцією. Дисертантом підтримується позиція, що варто зазначати не конкретну суму добових витрат для перекладача, а конкретний відсоток від мінімальної заробітної плати – це буде правильним з урахуванням того, що мінімальна заробітна плата переглядається періодично законодавцем відповідно до рівня життя населення і економічного стану держави. Розмір винагороди перекладача, якщо виконана робота не є їх службовим обов’язком, обчислюється за кожну годину пропорційно до середньої заробітної плати особи і загальний розмір такої виплати не може перевищувати суми, розрахованої за відповідний час виходячи із трикратного розміру мінімальної заробітної плати. Виплата винагороди перекладачу за проведену роботу проводиться за постановою (ухвалою) органу, який зробив виклик. У постанові (ухвалі) закріплюються вихідні дані для визначення суми винагороди (конкретний розмір винагороди та час, затрачений на виконання завдання). Дисертант заперечує позицію про

можливість укладення договору цивільного характеру про надання послуг перекладача між органами досудового розслідування, судом та перекладачем, оскільки це може призвести до того, що винагорода не буде виплачуватись взагалі або її виплата буде затягуватись у часі.

Перекладач є учасником кримінального провадження, тому до нього можуть бути вжиті заходи безпеки. До перекладачів як учасників кримінального провадження, членів їх сімей та близьких родичів застосовуються такі заходи забезпечення безпеки, як особиста охорона, охорона житла і майна; видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів; заміна документів та зміна зовнішності; зміна місця роботи або навчання; переселення в інше місце проживання; поміщення до дошкільної виховної установи або до установи органів соціального захисту населення; забезпечення конфіденційності даних про особу; закриті судові засідання.

Забезпечення безпеки перекладача як учасника кримінального провадження залежить від роз'яснення йому прав та обов'язків, від охорони його прав відповідними органами в разі протиправних посягань, а також від законодавчої регламентації порядку застосування заходів безпеки до перекладача. В чинному КПК України зовсім не приділяється уваги такому питанню як забезпечення безпеки не тільки перекладача, але й будь-якого іншого учасника кримінального провадження. Питання забезпечення безпеки осіб є досить важливим для кримінального провадження в частині встановлення об'єктивної істини у кримінальній справі та знайшло своє відображення у Законі України "Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві". Проте даний Закон містить ряд прогалин щодо врегулювання безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, в тому числі і щодо безпеки перекладача. Тому дисертантом пропонується доповнити даний нормативно-правовий акт шляхом внесення в нього відповідних змін.

Третій розділ "Процесуальний порядок участі перекладача у кримінальному провадженні" складається з двох підрозділів, в яких досліджено особливості участі перекладача у стадії досудового розслідування та судовому провадженні.

У **підрозділі 3.1. "Перекладач у стадії досудового розслідування"** аналізується порядок залучення та участь перекладача у стадії досудового розслідування та зроблено висновок про те, що у цій стадії участь перекладача може відбуватись у двох формах із наданням йому відповідного процесуального статусу: 1) як перекладача – для забезпечення реалізації прав та законних інтересів особи, яка не володіє мовою кримінального провадження; 2) як спеціаліста – для встановлення факту неволодіння учасником мовою кримінального провадження, визначення іншої мови, якою він достатньо володіє, а також у разі необхідності виконання процесуальних дій до внесення відомостей до ЄРДР, зокрема, для надання допомоги слідчому,

прокурору, іншій службовій особі, уповноваженій на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення під час прийняття та реєстрації таких заяв і повідомлень, участі у провадженні огляду місця події, затриманні особи уповноваженою службовою особою.

На думку дисертанта, залучення перекладача у кримінальне провадження у стадії досудового розслідування має передбачати виконання слідчим, прокурором таких дій: 1) встановлення підстав для залучення перекладача до кримінального провадження (у разі необхідності – за допомогою спеціаліста-мовознавця); 2) здійснення виклику перекладача у порядку, передбаченому ст. 135 КПК України; 3) пересвідчення в особі та компетентності перекладача і з'ясування відсутності підстав для відводу (ч. 4 ст. 68 КПК України); 4) винесення постанови про призначення особи перекладачем. Якщо кримінальне провадження містить відомості, що становлять державну таємницю, слідчому, прокурору, окрім того необхідно встановити наявність у перекладача допуску відповідної форми, встановленої Законом України “Про державну таємницю” від 21.01.1994 року, та доступу, який оформляється рішенням у формі наказу або письмового розпорядження керівника органу, де провадиться розслідування. При цьому саме постанова про призначення особи перекладачем є єдиною підставою, що свідчить про залучення перекладача як учасника кримінального провадження.

Відповідно до КПК України перекладач повинен забезпечувати переклад для обох сторін у кримінальному провадженні. Однак, зважаючи на те, що процесуальні інтереси сторін різні, на думку дисертанта, участь особи як перекладача, залученої стороною обвинувачення, на побаченні захисника і підозрюваного (обвинуваченого) є підставою для його відводу від подальшої участі як перекладача у тому самому кримінальному провадженні.

Залучення перекладача є обов'язковим щодо провадження будь-якої слідчої (розшукової) дії за участю особи, яка не володіє мовою кримінального провадження. Його ж відсутність повинна мати наслідком недопустимість протоколу такої слідчої (розшукової) дії як доказу, оскільки в такому випадку порушуються права осіб, що не володіють мовою кримінального провадження.

Законом закріплюється привілейоване право обвинуваченого на письмовий переклад процесуальних документів, що ставить у нерівне становище інших учасників процесу та порушує одну з основних засад судочинства – змагальність сторін. Водночас, КПК України закріплює обов'язок вручення лише судових рішень, а що стосується інших процесуальних документів кримінального провадження, то в перекладі вони можуть надаватись лише за клопотанням особи, яке порушує іншу з основних засад – мову кримінального провадження. У зв'язку з цим дисертант вважає за необхідне внесення змін до КПК України, виходячи з того, що в перекладі на мову, якою володіє особа, підлягають врученню всі процесуальні документи, копії яких згідно з кримінальним процесуальним законом підлягають обов'язковому врученню особі відповідно до її процесуального статусу.

У підрозділі 3.2. “Участь перекладача у судовому провадженні” автор аналізує порядок та особливості участі перекладача під час судового розгляду справи, провадження у суді апеляційної інстанції, касаційної інстанції, у Верховному Суді України.

На думку дисертанта, засада мови кримінального провадження найбільше проявляється у судовому провадженні, оскільки дослідження доказів та розгляд всіх матеріалів відбувається усно та безпосередньо, мова при цьому виступає єдиним забезпечувальним засобом проведення процесуальних дій, тому належна комунікація між учасниками судового розгляду складає обов’язкову умову для досягнення завдань правосуддя. При цьому участь перекладача є необхідною протягом усього судового провадження, оскільки все те, що передбачено для здійснення належної судової процедури, захисту прав та інтересів учасників судового розгляду, повинно бути в повному обсязі доступним для сприйняття учасниками кримінального провадження, які не володіють мовою кримінального провадження.

У разі неприбуття перекладача за викликом в підготовчє провадження, суд зобов’язаний відкласти підготовчє провадження, при цьому здійснити виклик та забезпечити явку перекладача. Якщо перекладач, який брав участь у стадії досудового розслідування, не може продовжувати участі у кримінальному провадженні, суд повинен вирішити питання про призначення нового перекладача. Якщо ж в перекладі немає необхідності (у підготовчє провадження не з’явилась особа, яка не володіє мовою судочинства), відкладати підготовчє провадження не потрібно.

Відповідно до ч. 3 ст. 314 КПК України у підготовчєму судовому засіданні суд має право повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру або клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам КПК України. Однак, на думку дисертанта, цим положенням законодавець обмежив коло підстав повернення кримінального провадження прокурору, оскільки виникає питання, як діяти суду у випадку, коли під час підготовчого провадження він встановив, що такі документи не було вручено заінтересованим особам взагалі, а в перекладі на мову, якою вони володіють зокрема. Тому цілком обґрунтованою є позиція дисертанта про законодавче закріплення такої підстави повернення кримінальної справи прокурору як невручення останнім копії обвинувального акту підозрюваному, його захиснику, законному представнику, захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, а у разі необхідності – перекладу цього процесуального документу мовою, якою володіє учасник кримінального провадження. При цьому, в КПК України слід закріпити строк, протягом якого прокурор зобов’язаний усунути порушення, виявлені судом, та обов’язок прокурора негайно направити справу до суду після усунення виявлених порушень.

Викликає заперечення дисертанта формулювання вимог ст. 345 КПК України про вручення судовим розпорядником всім особам, які беруть

участь у судовому розгляді, пам'ятки про їх права та обов'язки відповідно до їх процесуального статусу. На думку автора, обвинуваченому, в силу його процесуального статусу, суд повинен роз'яснити права з метою найбільш повного забезпечення їх реалізації. При цьому важливо, щоб на початку підготовчої частини судового засідання суд, роз'яснюючи обвинуваченому процесуальні права, робив акцент на тих правах, якими він може скористатися в ході підготовчої частини судового засідання. Окрім того, головуючий повинен роз'яснити обвинуваченому, що в ході судового розгляду при здійсненні тієї чи іншої процесуальної дії він також буде роз'яснювати йому відповідні права. Перекладачу, за необхідності, слід здійснювати синхронний переклад.

КПК України не встановлено строку, протягом якого обвинуваченому повинна бути вручена копія вироку в перекладі на мову, якою він володіє. При цьому, на думку дисертанта, копія вироку мовою, якою володіє обвинувачений, у перекладі, який здійснений з дотриманням вимог, передбачених для виконання письмового перекладу, повинна бути вручена (надіслана) обвинуваченому не пізніше трьох днів після його проголошення.

Апеляційна, касаційна скарга (заява), а також заява про перегляд судового рішення Верховним Судом України може бути подана учасником як мовою кримінального провадження, так й іншою мовою, якою він володіє, при цьому, для однозначності врегулювання питання про те, хто у разі необхідності повинен забезпечити переклад такої скарги (заяви), на думку автора, необхідно законодавчо покласти цей обов'язок на учасника кримінального провадження, який подає відповідну скаргу (заяву).

ВИСНОВКИ

У дисертації проведено комплексне дослідження участі перекладача у кримінальному провадженні України. До найбільш вагомих наукових результатів роботи належать такі:

1. Дослідження становлення та розвитку інституту перекладача у кримінальному судочинстві на теренах України дозволяє сформулювати наступні висновки: 1) еволюція інституту перекладача пов'язана з реалізацією принципу мови судочинства, а тому вказана засада та участь перекладача як гарантія її забезпечення розвивались у законодавстві України паралельно; 2) на формування та розвиток інституту перекладачів у судочинстві значний вплив здійснював суспільно-політичний розвиток держав, у законодавстві яких він був закріплений. Так, офіційне зародження інституту перекладачів на українських землях в складі Польщі та Австро-Угорщини відбулось раніше, ніж на територіях, які входили до складу Російської імперії; 3) у законодавстві всіх держав, у складі яких перебували українські землі, з 18 ст. посада судового перекладача запроваджувалась при судах (першій інстанції чи окружних). Його залучення у процес проводилось за розсудом слідчого чи суду; 4) із

проголошенням прав людини на міжнародному рівні гарантується право особи на використання у кримінальному судочинстві мови, якою вона вільно володіє, з використанням послуг перекладача.

2. Використання послуг перекладача у кримінальному провадженні України є структурним елементом принципу мови, якою здійснюється кримінальне провадження. Участь перекладача забезпечується за умови не володіння учасниками кримінального провадження мовою кримінального провадження. Видається недоцільним в подальшому використовувати у ст. 29 КПК України підставу для участі перекладача у кримінальному провадженні “недостатнє володіння мовою кримінального провадження”. З метою усунення труднощів у з’ясуванні рідної мови учасника кримінального провадження доцільно було б виключити з ч. 3 ст. 29 КПК України формулювання “рідна мова”, залишивши “мова, якою особа володіє”.

3. Перекладачем у кримінальне провадження може залучатись незацікавлена в результатах справи повнолітня особа, яка має право на здійснення перекладу (сурдоперекладу) з конкретної мови на мову кримінального провадження і навпаки та залучена відповідно до визначеного законом порядку. В якості перекладача у кримінальному провадженні повинні брати участь лише особи, які сертифіковані Міністерством юстиції України та внесені до Реєстру судових перекладачів. Сертифікація судових перекладачів є умовою їх компетентності.

4. З метою запобігання здійснення перекладачем неправильного перекладу, у разі, коли в процесі здійснення усного чи письмового перекладу він дійде висновку, що термінологія провадження, діалект обвинуваченого чи іншої особи, є занадто складними для його розуміння, необхідно закріпити за ним право відмовитись від участі у кримінальному провадженні, якщо він не володіє достатніми знаннями, необхідними для перекладу.

5. Обов’язкам перекладача повинен кореспондувати і відповідний обов’язок держави захистити цього учасника провадження, забезпечити йому можливість нормального виконання функцій. У цьому контексті доречно вести мову про встановлення кримінальної заборони перешкоджання з’явленню перекладача, як це вже зроблено стосовно свідка, потерпілого та експерта.

6. Забезпечення безпеки перекладача як гарантія реалізації його прав у кримінальному провадженні залежить від їх роз’яснення та охорони відповідними органами у разі протиправних посягань, а також від законодавчої регламентації порядку застосування заходів безпеки до перекладача. Тому необхідно доповнити Закон України “Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві” шляхом закріплення положення, що підставою для вжиття заходів безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, є дані, що свідчать про наявність заборонених кримінальним законом діянь, та інших діянь, якщо їх здійснюють з метою примусити особу відмовитись від наміру сприяти кримінальному провадженню, припинити таке сприяння або з метою помсти

за вже здійснене сприяння”; ч. 1 ст. 21 доповнити пунктом, де визначити підставою скасування заходів безпеки умисне розголошення особою, взятою під охорону від протиправних посягань, відомостей про види, способи, засоби (науково-технічні, криміналістичні, оперативно-технічні, оперативнорозшукові), методи і тактичні прийоми реалізації цих заходів.

7. У разі затримання уповноваженою службовою особою за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення особи, яка не володіє державною мовою, слід негайно залучати перекладача. При цьому, оскільки закон вимагає письмового оформлення кожного випадку процесуального затримання особи, до прибуття перекладача уповноваженій службовій особі слід скласти протокол про затримання, який в обов'язковому порядку повинен бути перекладений на мову, якою володіє затриманий та вручений затриманому під розписку.

8. Під час розгляду питання про застосування до підозрюваного, обвинуваченого запобіжних заходів, передбачених ч. 1 ст. 176 КПК України, за наявності даних вважати, що підозрюваний, обвинувачений не володіє мовою кримінального провадження, клопотання та матеріали, якими обгрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу, повинні надаватись йому в перекладі на мову, якою він володіє. Якщо ж такі відомості були відсутні; а факт неволодіння підозрюваним мовою кримінального провадження встановлено під час вручення копії клопотання та матеріалів, якими обгрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу, прокурору слід негайно залучити перекладача. При цьому перекладач має бути присутнім під час розгляду клопотання, а також роз'яснити зміст застосованого запобіжного заходу, покладених ухвалою слідчого судді, суду про застосування запобіжного заходу, обов'язків і строку, на який їх покладено.

9. У разі неприбуття підозрюваного, обвинуваченого за судовим викликом і відсутності у слідчого судді, суду на початок судового засідання відомостей про поважні причини, що перешкоджають його своєчасному прибуттю, слідчий суддя, суд має право постановити ухвалу про привід підозрюваного, обвинуваченого або ухвалу про дозвіл на його затримання з метою приводу, якщо ухвала про привід не була виконана. За наявності відомостей, що особа, яка підлягає затриманню, не володіє мовою кримінального провадження, ухвала слідчого судді, суду підлягає врученню в перекладі на мову, якою володіє особа.

10. В перекладі на мову, якою володіє особа, підлягають врученню всі процесуальні документи, копії яких згідно з кримінальним процесуальним законом підлягають обов'язковому врученню особі відповідно до її процесуального статусу. Письмовий переклад процесуального документу повинен бути зроблений повно і правильно, без будь-яких скорочень, з дотриманням його структури. Текст перекладу процесуального документу підлягає підписанню перекладачем, а також слідчим, прокурором на кожній сторінці. Текст перекладу процесуального документу складається

у двох примірниках, один з яких долучається до матеріалів кримінального провадження, а другий вручається особі. Переклад інших процесуальних документів кримінального провадження здійснюється лише за клопотанням зазначених осіб.

У додатках наведено зразок анкети і результати анкетування слідчих, прокурорів, суддів, адвокатів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Кузик Т. М. Відшкодування процесуальних витрат, пов'язаних із участю перекладача у кримінальному провадженні як одна із гарантій забезпечення прав перекладача / Т. М. Кузик // Часопис Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького "Університетські наукові записки". – 2012. – № 6. – С. 139-145.

2. Кузик Т. М. Забезпечення безпеки перекладача у кримінальному провадженні / Т. М. Кузик // Європейські перспективи. – 2012. – № 4. Ч. 3. – С.107-112.

3. Кузик Т. М. Участь перекладача у стадії досудового розслідування / Т. М. Кузик // Наше право. – 2012. – № 5. – С.131-137.

4. Кузик Т. М. Участь перекладача у кримінальному процесі як гарантія забезпечення принципу мови судочинства / Т. М. Кузик // Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. Випуск 67. – Одеса: Юридична література, 2012. – С.714-722.

5. Кузик Т. М. Поняття та вимоги до особи перекладача у кримінальному процесі України / Т. М. Кузик // Часопис Хмельницького університету управління і права "Університетські наукові записки". – № 1. – 2013. – С. 341-346.

6. Кузик Т. М. Окремі аспекти участі перекладача під час надання міжнародної правової допомоги щодо видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення / Т. М. Кузик // Часопис Національного університету "Острозька академія". Серія "Право". – 2013. – № 1(7): [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13ktmvkr.pdf>.

7. Кузык Т. М. Права и обязанности переводчика как участника уголовного производства / Т. М. Кузык // Современный научный вестник. – 2013. – № 40 (179). – С.24-32.

8. Кузик Т. М. Право перекладача як учасника кримінального провадження на винагороду / Т. М. Кузик // Перспективи розвитку правової системи України у контексті світових інтеграційних процесів: Збірник матеріалів регіональної науково-практичної конференції (Івано-Франківськ, 20-21 травня 2011 року). – Івано-Франківськ, 2011. – С.68-71.

9. Кузик Т. М. Історія розвитку інституту перекладача в кримінальному судочинстві України / Т. М. Кузик // Людина, суспільство, держава: публічно-правовий аспект: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

“VIII Прибузькі юридичні читання”, 23-24 листопада 2012 року. – Миколаїв: Іліон, 2012. – С. 162-164.

10. Кузик Т. М. Особливості участі перекладача до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань за новим КПК України / Т. М. Кузик // Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права: матеріали Міжнародної наукової конференції (Одеса, 30 листопада 2012 року) Т.2. – Одеса: Фенікс, 2012. – С.336-339.

АНОТАЦІЯ

Кузик Т. М. Теоретико-правові та процесуальні аспекти участі перекладача у кримінальному провадженні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національний університет “Одеська юридична академія”, Одеса, 2014.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню теоретико-правових та процесуальних аспектів участі перекладача в кримінальному провадженні. У роботі проаналізовано досвід зарубіжних країн щодо процесуального статусу перекладача як учасника кримінального провадження; визначено поняття, вимоги та процесуальний статус особи перекладача у кримінальному провадженні України; запропоновано необхідність закріплення єдиної підстави для участі перекладача у кримінальному провадженні – не володіння учасниками кримінального провадження мовою кримінального провадження. На основі положень чинного законодавства та наукових праць учених-процесуалістів детально розглянуто питання залучення перекладача до кримінального провадження, його участь в провадженні слідчих дій, а також питання обов’язковості перекладу процесуальних документів та їх вручення учасникам кримінального провадження. Також проаналізовано порядок та особливості участі перекладача під час судового розгляду справи, провадження у суді апеляційної інстанції, касаційної інстанції, у Верховному Суді України.

За результатами дослідження сформульовано пропозиції, спрямовані на вдосконалення кримінального процесуального закону у частині, яка регламентує процесуальний статус перекладача під час досудового розслідування та судового провадження.

Ключові слова: перекладач, постанова, досудове розслідування, слідчий, прокурор, слідча дія, протокол, процесуальні документи, процесуальний статус, процесуальні витрати, відшкодування витрат, гарантії забезпечення.

АННОТАЦИЯ

Кузык Т. М. Теоретико-правовые и процессуальные аспекты участия переводчика в уголовном производстве. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза, оперативно-розыскная деятельность. – Национальный университет “Одесская юридическая академия”, Одесса, 2014.

Диссертация посвящена комплексному исследованию теоретико-правовых и процессуальных аспектов участия переводчика в уголовном производстве. В работе проанализирован опыт зарубежных стран относительно процессуального статуса переводчика как участника уголовного судопроизводства, определены понятия, требования и процессуальный статус лица переводчика в уголовном производстве Украины; обоснована необходимость закрепления единого основания для участия переводчика в уголовном производстве – не владение участниками уголовного производства языке уголовного производства.

В диссертации проводится теоретическое исследование таких элементов процессуального статуса переводчика, как права и обязанности данного лица. Раскрываются подробно такие права, как: задавать вопросы с целью уточнения для правильного перевода; знакомиться с протоколами процессуальных действий, в которых он участвовал, и подавать к ним замечания; получить вознаграждение за выполненный перевод и возмещения расходов, связанных с его привлечением к уголовному производству; заявлять ходатайства об обеспечении безопасности в случаях, предусмотренных законом. Обоснована необходимость закрепления права переводчика отказаться от участия в уголовном производстве, если он не обладает достаточными знаниями, которые необходимы для перевода.

Детально рассмотрены вопросы привлечения переводчика к уголовному производству, его участия в производстве следственных действий, а также вопросы обязательности перевода процессуальных документов и их вручения участникам уголовного производства.

В диссертации подтверждается, что участие переводчика является необходимым в течение всего судебного разбирательства, поскольку все то, что предусмотрено для осуществления надлежащей судебной процедуры, защиты прав и интересов участников судебного разбирательства, должно быть в полном объеме доступно для восприятия участниками уголовного судопроизводства, не владеющих языком судопроизводства. Обосновывается позиция о законодательном закреплении такого основания возвращения уголовного дела прокурору как невручения последним копии обвинительного акта подозреваемому, его защитнику, законному представителю, защитнику лица, в отношении которого предусматривается применение принудительных мер медицинского или воспитательного характера, а в случае необходимости –

перевода этого процессуального документа на язык, которым владеет участник уголовного судопроизводства.

Проанализированы порядок и особенности участия переводчика во время судебного разбирательства дела, производства в суде апелляционной инстанции, кассационной инстанции, в Верховном Суде Украины.

По результатам исследования сформулированы предложения, направленные на совершенствование уголовного процессуального закона в части, регламентирующей процессуальный статус переводчика в ходе досудебного расследования и судебного производства.

Ключевые слова: переводчик, постановление, досудебное расследование, следователь, прокурор, следственное действие, протокол, процессуальные документы, процессуальный статус, процессуальные расходы, возмещения расходов, гарантии обеспечения.

SUMMARY

Kuzyk T. N. Theoretical and legal and procedural aspects of the involvement translation in criminal proceedings. – Manuscript.

Dissertation for the academic degree of Candidate of Law Sciences in Speciality 12.00.09 – Criminal proceeding and criminalistics; court expertise; Operational search activity. – National University “Odesa Law Academy”, Odesa, 2014.

Dissertation is aimed to make a complex analysis of theoretical legal and procedural aspects of participation of an interpreter in the criminal proceedings. The experience of foreign countries as to procedural status of an interpreter as a participant of the criminal proceedings has been analyzed; the notion, the criteria and procedural status of an interpreter in the criminal proceedings of Ukraine has been defined; the necessity of legal fixation of the single ground for the participation of an interpreter on the criminal proceedings – having no command of the language of the criminal proceedings – has been suggested. On the basis of the legislation in action and scientific works of scientists in the field of criminal procedure the issue of involvement of an interpreter in the criminal proceedings, his participation in investigative actions, and also the issue of compulsory translation of procedural documents and giving them to the participants of the criminal proceedings has been studied in detail. The procedure and specific features of participation of an interpreter during trial, proceedings in the court of appeal, court of cassation and the Supreme Court of Ukraine have also been analyzed.

As a result of the research certain propositions which are aimed at the improvement of the criminal procedural legislation in the part that regulates procedural status of an interpreter during pretrial investigation and court proceedings have been formulated.

Keywords: translator, resolution, pretrial investigation, investigator, attorney, investigative action, protocol, procedural documents, judicial status, judicial charges, compensations of charges, guarantees of providing.